

Такім чынам, назіранне П.К. Яроменкі адносна прыналежнасці аўтарства “Апокрысіса” Марціну Бранеўскаму можна лічыць слушным, аднак малаверагодна, што гэты ж чалавек з’яўляўся аўтарам Ліста ад імя Таруньскага сабора. Дарэчы, сабор накіраваў сваіх паслоў да розных уплывовых асоб, у тым ліку да караля, князя Астрожскага, князя Радзівіла. Напэўна, лісты да іх складалі не тыя ж асабы, якія выступілі пасламі, а супольнасць, увесь сабор. Безумоўна, як пасол Марцін Бранеўскі ведаў змест Ліста, аднак нішто не можа пацвердзіць яго аўтарства ў адносінах да самога тэксту.

Крыніцы

Ліст = List synodu do Jana Zamojskiego het. W. Kor. [y:] Łukaszewicz J. Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. – Poznań, 1842. – Т. 1. – S. 113-114.

Прысвячэнне = Iaśniewielmożnemu panu, iego mości panu Ianowi Zamoyskiemu z Zamościa... [y:] ΑΡΟΚΡΙΣΙΣ або Odpowiedź na xiążki o synodzie Brzeskim... // Русская историческая библиотека. – Т. 7. – Кн. 2. – Петербург, 1882. – Стлб. 1005-1011.

Літаратура

1. *Свістунова М.І. Тое сваё пісма на свѣтло пусчаючы* (да 410-годдзя кірылічнага варыянта “Апокрысіса” Хрыстафора Філалета) // Роднае слова. – № 11. – 2008. – С. 42-46.
2. *Яременко П.К.* Український письменник-полеміст Христофор Филалет і його “Апокрисис”. – Львів, 1964. – 110 с.
3. *Łukaszewicz J.* Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. – Poznań, 1842. – Т. 1. – 290 s.

*Т.М. Смольская,
Э.А. Ялоўская*

Гісторыя дзяржавы і права на занятках па беларускай мове (прафесійная лексіка)

Шматлікія метадычныя даследаванні і распрацоўкі падтрымліваюць палажэнне аб тым, што падрыхтоўка спецыялістаў у вышэйшых навучальных установах павінна быць комплекснай. З гэтага пастулата вынікае, што дысцыпліны і курсы, якія падбіраюцца для той ці іншай спецыяльнасці і зацвярджаюцца Міністэрствам адукацыі, уяўляюць сабой пэўны цэласны арганізм, у якім усе часткі цесна ўзаемадзейнічаюць. Прычым, чым больш дасканалая і высокая ступень узаемадзеяння, тым больш высокая ступень падрыхтаванасці тых, для каго і на каго гэтая сістэма працуе.

Студэнтам юрыдычных спецыяльнасцей на першым курсе выкладаюцца паралельна такія дысцыпліны, як “Беларуская мова: прафесійная лексіка” і “Гісторыя дзяржавы і права Беларусі”. Гэтыя дзве дысцыпліны, пры ўсёй іх адрознасці, маюць пэўныя кропкі судатыкання, паколькі, па-першае, развіццё мовы і дзяржавы заўсёды цесна звязаны, па-другое, немагчыма разглядаць сучасны стан пэўнай тэрмінасістэмы без гісторыі яе станаўлення, па-трэцяе, абедзве чытаюцца па-беларуску.

Таму, на нашу думку, пры вывучэнні тэм “Неаддзельнасць фарміравання тэрміналагічнай лексікі ад умоў развіцця і функцыянавання нацыянальнай мовы” і “Лексічная сістэма беларускай мовы” варта было б выкарыстоўваць на занятках па беларускай мове (прафесійная лексіка) звесткі з другога названага вышэй курса, паколькі гэта будзе спрыяць больш трываламу замацаванню ведаў па абедзвюх дысцыплінах.

Адзначым, што на вывучэнне ўзгаданых тэм адводзяцца як лекцыйныя, так і практычныя заняткі. З гэтага і будзеца падача матэрыялу.

Адны лекцыйныя заняткі прысвечаны агляду гісторыі станаўлення, развіцця і функцыянавання юрыдычнай тэрміналогіі на розных этапах развіцця дзяржавы і мовы, пачынаючы з 11 ст., паколькі ўсходнеславянская юрыдычная тэрміналогія стане асновай для стварэння старабеларускай юрыдычнай тэрміналогіі. Падкрэслім, што помнікі, якія будуць з’яўляцца ілюстрацыйным матэрыялам пэўных моўных падзей, называюцца і ў курсе “Гісторыі дзяржавы і права Беларусі”. Прычым, калі ўсходнеславянскі перыяд пры дапамозе дат, назваў помнікаў і іх моўных асаблівасцей можа характарызаваць выкладчык, то надалей (14 ст., 14 – 18 стст., 19 – 20 стст.) гэта могуць рабіць і самі студэнты ў якасці дакладаў, паведамленняў пра асобныя значымыя падзеі па адпаведнай схеме. Напрыклад, для ўсходнеславянскага перыяду абавязкова называецца найбольш ранні пісьмовы помнік (тэкст) усходніх славян – “Астрамірава Евангелле” (1056 – 1057 гг) і адзначаецца, што ў 11 – пач. 14 стст. дамінуючай сферай выкарыстання пісьменнасці з’яўляецца рэлігійная. Дзякуючы з’яўленню на нашых землях рэлігійных тэкстаў, пісьменнасць пачынае выкарыстоўвацца і ў юрыдычнай сферы: звычайнае права як сістэма няпісаных правілаў паводзін людзей замацоўваецца на пісьме ў першую чаргу ў “Рускай праўдзе” і шэрагу грамат, дагаворных, укладных і інш., што захаваліся з таго часу, напрыклад, Грамата

вялікага князя Мсціслава Уладзіміравіча і яго сына Усевалада (каля 1130 г.), Дагаворная грамата князя Яраслава Уладзіміравіча і наўгародцаў з нямецкімі пасламі (каля 1195 г)... Асаблівая ўвага надаецца дагаворнай грамаце смаленскага князя Мсціслава Давыдавіча з Рыгай і Гоцкім берагам 1229 г., паколькі ў ёй ўпершыню даволі шырока перадаюцца асаблівасці жывой гаворкі той пары. І надалей спецыфічныя рысы беларускай мовы будуць праяўляцца ў больш позніх граматах 13 ст., створаных на Смаленшчыне, Полаччыне і Віцебшчыне.

Замацаваннем і пацверджаннем лекцыйнага матэрыялу стане аналіз мовы помнікаў азначанага перыяду з пункту погляду змены іх структуры, асаблівасцей тэрміналогіі. Прычым для студэнтаў такая праца не будзе выклікаць складанасцей, паколькі на практычных занятках па “Гісторыі дзяржавы і права Беларусі” гэтыя дакументы таксама разглядаюцца і аналізуюцца даволі падрабязна.

Прамым працягам – разгляду сучаснага стану юрыдычнай тэрміналогіі – стане лекцыя пад назвай “Лексічная сістэма беларускай мовы”, паколькі тэрміналогія – гэта частка ўсёй лексічнай сістэмы беларускай мовы. І тут важна ўвесь час не толькі раскрываць сутнасць пытанняў, звязаных з тэрміналогіяй, але і ўспамінаць з’явы, працэсы, што адбываюцца з агульнаўжывальнымі словамі, паколькі ў школьнай праграме на вывучэнне такіх пытанняў, як адназначнасць і мнагазначнасць слова, з’явы аманіміі, сінаніміі, антаніміі, параніміі і інш., адводзіцца вельмі мала гадзін, а некаторыя не вывучаюцца ўвогуле. А без ведання сэнсу працэсаў, што адбываюцца ў агульнаўжывальнай лексіцы нельга добра засвоіць сэнс тых працэсаў, што адбываюцца ў лексіцы абмежаванага ўжытку. Таму атрымліваецца не толькі ўзнаўленне, але і вывучэнне таго матэрыялу, які павінен падавацца ў ВНУ на больш высокім узроўні.

Акрамя разгляду семантычных працэсаў у лексіцы беларускай мовы, вывучэнне звязана непасрэдным чынам з гісторыяй яе паходжання: агульнаўжывальныя словы і тэрміны могуць быць спрадвечна беларускія і запазычаныя. І тут важна пералічыць прыкметы, паводле якіх можна класіфікаваць слова як запазычанне, напрыклад, наяўнасць спалучэнняў галосных у корані слова (*акцыянер, спецыяліст*), наяўнасць літары **ф** (*фонд, фінансы, фальшыва-манецтва*), спалучэнні **ум, ус, тар, цыя** на канцы слова (*соцыум, натарыус, ініцыятар, канстытуцыя*), паколькі дадзеная тэма не закранаецца ў школьнай практыцы і паходжанне слова школьнікамі і вучнямі вылучаецца інтуітыўна. Да

таго ж гэта дапаможа студэнтам пры выбары правільнага варыянту напісання слова, паколькі гэты выбар часта залежыць ад паходжання слова ці яго часткі.

Глыбокае засваенне дадзенага матэрыялу спатрэбіцца і пры вывучэнні тэмы “Пераклад з рускай мовы на беларускую спецыяльных тэкстаў”, паколькі пры перакладзе юрыдычных тэкстаў з рускай мовы на беларускую студэнты часта задаюць пытанні, чаму адсутнічае слова ў перакладных слоўніках. Пры разуменні таго, што слова запазычанае і будзе толькі адаптавацца ў беларускай мове арфаграфічна, пытанне ўзнёсць не будзе.

Агульныя патрабаванні да фарміравання сацыяльна-асобасных кампетэнцый выпускніка ВНУ разглядаюць прынцып міждысцыплінарнасці і інтэграцыі сацыяльна-гуманітарнай адукацыі, рэалізацыя якога забяспечвае цэласнасць пазнання гуманітарных ведаў і яго ўзаемасувязь з сацыяльным кантэкстам будучай дзейнасці выпускніка.

У кантэксце гэтага рэчышча можна будаваць і планы правядзення практычных і семінарскіх заняткаў па курсе “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Аналізуючы мову канкрэтных помнікаў юрыдычна-справавога і правазнаўчага характару (розных часоў выдання), мы дапамагам студэнтам далучыцца да багацця нацыянальнай культуры. Напрыклад, як сцвярджаецца ў курсе “Гісторыя дзяржавы і права Беларусі”, “Статут 1529 г. па сваім змесце быў першым у Еўропе сістэматызаваным зборам (зводам) прававых нормаў розных галін права (у сучаснай тэрміналогіі – звод законаў)”. Практычныя заняткі па мове канцэнтруюць увагу навучэнцаў на тым, што гэты дакумент быў і ўзорам слоўнага мастацтва, што пры аналізе артыкулаў Статута заўважаецца дасканаласць юрыдычнай пісьменства, што ўнармаванасць стара-беларускай літаратурнай мовы была дасканалай на той час.

Праграма курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” накіравана на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай юрыдычнай тэрміналогіі і адной з сваіх мэтаў бачыць развіццё моўна-эстэтычнага густу студэнтаў, які звязаны з чысцінёй і правільнасцю мовы. Менавіта пэўны паралелізм двух дысцыплін, агульнаадукацыйнай і спецыяльнай, дазваляе пашырыць і ўзбагаціць прафесійны лексічны запас будучых правазнаўцаў і палітолагаў, выпрацаваць у іх уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй па абранай спецыяльнасці.

У выніку падобнага паралельнага вывучэння названых курсаў студэнты будуць добра ведаць функцыі беларускай мовы як асноватворнага кампанента нацыянальнай культуры, валодаць поўным наборам прафесійнай лексікі, адэкватна ўспрымаць прафесійныя тэксты і навуковую галіновую інфармацыю, складаць і весці на беларускай мове дзелавую дакументацыю, што для будучых юрыстаў – адна з найгалоўнейшых задач.